

SUIKERGOED- EN MARSEPEINWEELEN IN DE SINT NICOLAASWEKEN

DOOR D. J. VAN DER VEN.

St. Nicolaas . . . wel hem die dit feest
Nog altijd meeviert met een kinderlijken geest.
De Genestet

Bloemstuk uit getrokken suiker.

EZER, laat ik 't u maar dadelijk bekenen, deze St. Nicolaas-causerie in „Panorama” heeft me een paar heel benauwde uurtjes bezorgd, waarin ik weer moest ondervinden, hoe er op het toch reeds rijkelijk met doornen bestrooide publicistenpad nog hier en daar verraderlijke angels en voetklemmen verscholen liggen. Lezers, ge lacht me uit, maar toch verzekert ik u plechtig, dat het schrijven van dit doodsimpele Sinterklaasbabbeltje mij heel wat hoofdbrekens gekost heeft, dat de „St. Claescoeckskens”, „het Claesbacksel” de „Speculaasjes”, „Klaasmanntjes” of kortweg de „Klaasjes” — hoe familiaar overigens zich in mijn familiekring introduceerend zoo tegen Novembers triestige mistdagen mij — om het zoo eens weinig parlementair uit te drukken — leelijk de dampen hebben aangedaan . . . of eerlijk gezegd waren het niet de brooze krulige klaaskeeltjes doch was het een fatale één October-verhuizing.

Vooruit zij u dus mijn nederige verontschuldiging aangeboden als in het volgende uw verwachtingen niet bevredigd worden door een gedocumenteerde speculaas-literatuur; ja ja, zoo iets bestaat er heusch! Ootmoedig beken ik, dat het anders had kunnen zijn, véél geleerder, véél omvangrijker, ongetwijfeld ook interessanter, als die verwenschte verhuizing er niet was tusschen gekomen, die op de meest onverklaarbare wijze mijn kostelijke aantekeningen deed verdwijnen naar onbekende regionen.

Ordelijk gezinde huismouders zullen me tot de categorie „slordige schrijvers” rekenen, duwen me wellicht toe „dan hadt u maar beter voor uw papperassen moeten zorg dragen”, doch ook dat brengt niet mijn zoo noode gemiste aantekeningen terug.

Doch gelukkig is zoo hier en daar nog wel het een en ander blijven hangen en dit moet de lezer dan nu maar eens voor liefnemen.

Dat het „Nil novi sub sole” of — het „niets nieuws onder de zon” ook in de Sinterklaas-literatuur u verkondigd wordt, och ge bemerkt het uit tal van keuren en ordonnantiën.

In 1360 hadden de leerlingen van de Groote School te Dordrecht reeds vrij, want in de Dortsche Thesauriers-rekening komt de volgende post voor: „Op St. Nicolaesdag 1 L groot aan die schoelers voor her oirlof” terwijl in 1365 Jan van Blois, den scoelnaers tot hoere hoechtijd van St. Nyklaes en horen bescop 5 L. 4 s. gaf.

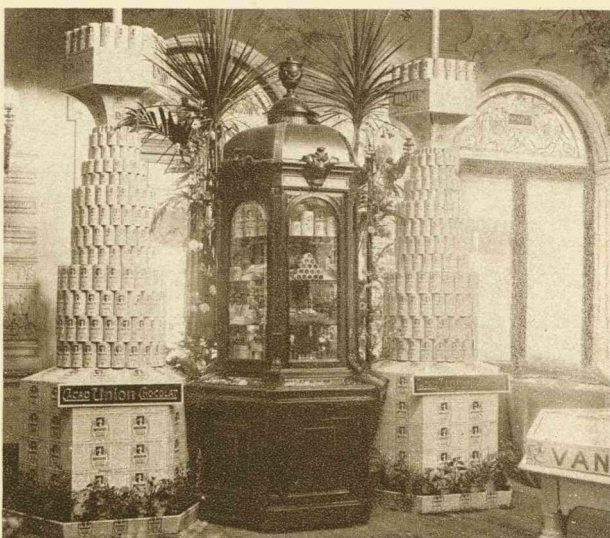
Herhaaldelijk komen in latere eeuwen strenge keuren voor in betrekking tot de viering van het St. Nicolaasfeest. Om te toonen hoe de Arnhemsche magistraat wel diep van de eenig ware en goede religie doordrongen was, vaardigde zij op den 3den en 4den December 1622 o. a. een keur uit tegen het zetten van de schoentjes en het bakken der Sint Niklaaskoekjes omdat deze „'t fagoen van eenige beelden hadden”.

Was het niet al te zot in die tot traditie geworden schoen- en klompjeszetting van de jeugd een oude gevaarlijke bijgeloovige handeling te zien? Waren de tijden van Freya, die in de sombere dagen voor Kerstmis haar jaartaak volbracht had en nu in den Jule Juël Jole of Joëlfeestijd in den moedermaand rondvloog om haar kinderen met het noodige te verzorgen, aan wie men het laatste vlas offerde en die in Orion haar spinrokken ziet niet te veel eeuwen voorbij, verbleekt en onbegrepen geworden, dan dat men eenig verband zou mogen brengen — een folkloristisch-etymologische natuurlijk uitgesloten — tusschen het Sinterklaasfeest in onze gouden eeuw en de nevelige tijden, waarin Wodan in zijn wonderen veroorzakenden mantel gehuld op zijn achtpootig ros Kleipnir, zijn speer Gungmir in de hand en gevolgd door zijn trouwen knecht Eckart in December den rondtocht onder de menschen maakte?

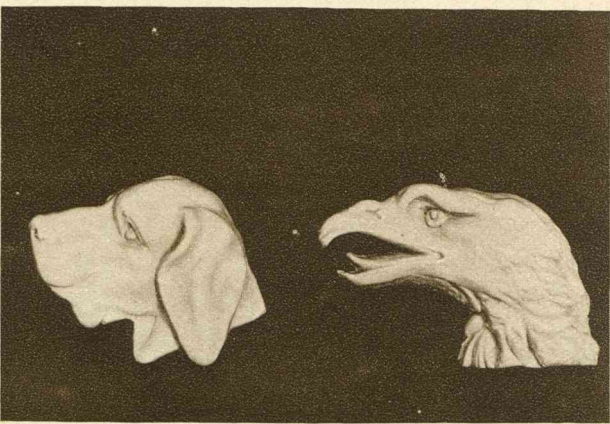
Maar hoe gevaarlijk het ook is te boud gevolgtrekkingen te maken, hoezeer er heel wat polemieken zou te voeren zijn over het beweren, dat onze kinderheilige eigenlijk niets anders zou zijn dan een verbasterde Wodan, den oppergod der Germanen en aanvoerder van de geheimzinnige „Wilde Jacht”, toch is er voor hem, die veel literatuur heeft doorgewerkt een zeker genoegen in onderling verband te zoeken tusschen de eeuwenoude Sinterklaasgebruiken en den Germaanschen eeredienst, ook al omdat de met zoo veel succes toegepaste accommodatie- of verzoeningstheorie, o. m. zoo duidelijk neergelegd in een brief van 18 Juli 601 van Paus Gregorius I aan den abt Mellitus, waar hij getuigde: „Verander het Heidensche in één of ander Christelijk feest” veel sporen van het oude heidendom heeft nagelaten in den christelijken godsdienst; sporen, die echter niet altijd even openhartig hun atkomst vertellen en die men slechts met de grootste omzichtigheid volgen

Fijne vleeschwaren van . . . marsepein.

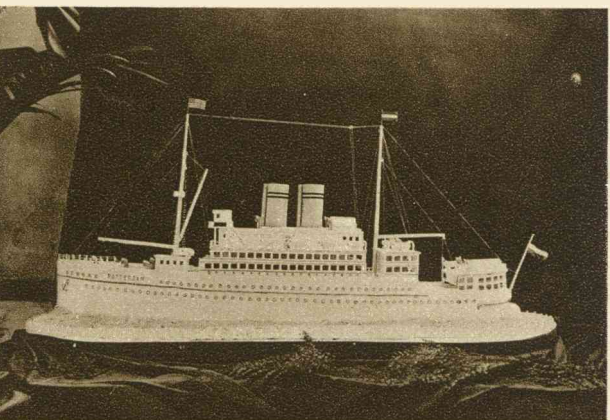
Tentoonstellingsstand van l'Union, de fabriek der Nederl. Banketbakkersvereeniging.

Boetseerwerk in marsepein.

En heerlijke verzameling marsepein.

De „Rotterdam” van de Holland-Amerika Rijn uitgevoerd in dragantwerk

moet, wil men zich niet verkeerde voorstellingen maken omtrent de ontwikkelingsfasen van het christelijk uit het Heidensche geloof.

En wanneer ge mij nu de vraag stelt hoe de Sint het patronaat gekregen heeft van alle liefhebbende harten, als ge de Genestet's-lofdicht van den Hylicmaker beschouwend, als een klassiek stuk echt vaderlandsche poëzie, weten wilt hoe Sint Nicolaas de rol van postillon d'amour voor altijd zich heeft weten eigen te maken, kan ik niet beter doen dan me met u onder het gezellig huiselijke clubje jongelui te begeven dat vele jaren geleden ten huize van J. A. Alberdingh Thijm de verklaring vernam uit den mond van de praatgrage Betje Uljé, een eenvoudige menschje destijds huishoudster bij den adjunct Maire Petrus Paulus Charlé.

„Wil ik jelui de ware geschiedenis van Sinter Niklaas ereis vertellen?” vroeg Betje, terwijl ze van haar breikous opkeek en haar zachte vingers met haar brillenhuisje speelden . . . „Wat'em zoo al overkomen is, toen i nog hier op de waereld leefde, as een gewoon mensch?”

„Och ja, Betje, och ja! doet u dat!” riepen de jongeren. En zoo vernamen die kinderen daar heel veel, hoe de brave Sint in Patras geboren was, hoe hij reeds een buitengewoon kind was, dat bij het wasschen rechtop in een kuip ging staan en zich door slechts tweemaal per week de moederborst te vragen als zuigeling al aan de vastentijden zou wennen, en ook hoe het volgens Betje „toe nou z'n ouwers doot ware en i geducht an 't erreve kwam, voor hem een heele dingsigheid was hoe of i 't meeste ter eere Gos z'n gelt zou kenne bestejè.”

„Nou hat i een buurman”, vervolgde ze „die in der tijt een rijk en voornaam heer was geweest, maar die heef arrem was geworden, zoo arrem, dat i waarlijk half van plan wier om op een heele zondige manier an z'n broot te komme. Hij hat drie dochters, mooye meisjes, maar die geen huwelijk konnen doen, om dassen geen duit in der zak hadde. En wat overleit me nou die vader! Hij rezolleveert, om z'n dochters deur slechtigheit an de kost te hellepe” . . .

„Moste ze dan gaan stee?” vroeg een der kinderen. „Ze mosten 'et beste wat ze hadde op een zondige manier an de man brenge” zeide Betje haastig „en dan van de opbrengst leve. . . . Om kort te gaan, ze waren op 't punt in groot kwaat te vervallen — toe Sinter Niklaas d'r achter kwam dat ze zoo bitter behoefte ware. En wat doet me de goeie man? . . . hij was toen noch geen Bisschop. Hij gaat 's nachts in de maneschijn na 't huis van zijn buurman en doet een goeie hoop dukaten in 'n doek en gooit me die deur een ope venster in de kamer van de vader” . . .

Dit spelletje herhaalde zich nog twee keer, de drie dochters konden nu op een eerlijke wijze aan den man komen en onze Nicolaas was hiermede voor eeuwig geworden de nog vereerde huwelijks bemiddelaar.

Maar al vloede indirect uit de betrekking van huwelijksmaker, ook die voort van kinderheilige, omdat volgens den geestigen Jan ter Gouw van ouds ieder goed patroon zijn vak diende te verstaan met al wat er toe behoorde en tevens moest behartigen al dat geene wat aan den bloei van zijn patronage bevordelijk was — zoo verdrongen in beschaafde kringen toch de „mersepeinen herte” in zekeren zin de plumpe deuvekaters en hylicmakers om uiting te geven aan gevoelens, die zoo naief zijn neergelegd in het zeer oude Sint. Niklaas liedje:

„Hansje; die wil trouwen”

En zoo dienen we onze aandacht een oogenblik te houden bij het marsepein, dat vroeger steeds den vorm van een hart bezat, waar op de effen wit suikeren oppervlakte allerlei veelzeggende gekleurde figuurtjes waren aangebracht, als décor symboliseerend de oprechte liefde van een vrijer tot zijn vrijster.

Suiker en zoetigheid was bij onze bet-overgrootouders het zinnebeeld van al wat liefelijk en begeerlijk was, en een vrijer noemde in een poëtische stemming zijn meisje dan ook „mijn suikerdeprij”, terwijl Pers in zijn sonnet tot aanbeveling van den Gulden Winkel volgens Vondel's leven en werken Dl. I bl. 151 niet krachtiger te te sluiten wist dan met:

„De Deught bereykt de kroon' zij eindigt al in suycker”. Breëro brengt ons in zijn voor d' volkskennis encyclopaedische kluchten in kennis met „Symen zonder Soetigheid” en in zijn „Moortje” gewaagt hij van „mersepeyn of taart” en ten slotte rijmt S. v. d. Veen in zijn Adams Appel:

„Aenschout dees Marsepeyn vol poppegoet en bloemen
„Vergult gekieremiert (men kan 't niet alles noemen)
„Vol loveren geflikt op 't ongevoren ijs . . .

Wat marsepein eigenlijk beteekent is één van die vragen, welke ik — hoe ook snuffelend — nog maar niet afdoende opgelost vond.

Over het achtervoegsel „pein” zijn de geleerden het vrijwel eens, dat beteekent zooveel als „pain” of 't Latijnsche panis = brood.

Maar voor dat „marse” zijn verschillende en soms zeer vernuftige doch weinig aannemelijke verklaringen gegeven o. a. Pain de Marseille.